

Hrvatsku poljoprivredu očekuju veliki izazovi, ali ona pokazuje i mnoge neiskorištene potencijale, što prirodne, što stručne naravi, a ova ih je konferencija ukratko prikazala i prezentirala javnosti, u ugodnom ambijentu i formatu.

Paula Damaška

PRIRODA IZMEĐU: OKOLIŠ U KONTAKTNIM PODRUČJIMA MEĐU DRŽAVAMA, EKONOMSKIM SUSTAVIMA, KULTURAMA I RELIGIJAMA

Deveta konferencija Europskog društva za povijest okoliša, Zagreb, 28. lipnja – 2. srpnja 2017.

Istraživanja kojima se bavi povijest okoliša ili ekohistorija u Hrvatskoj imaju dublje korijene posebice u geografiji, dok se interes u historiografiji javio kasnije, tek krajem 20. stoljeća kada dolazi do institucionalnog organiziranja povijesti okoliša unutar hrvatske historiografije. U sklopu tih aktivnosti značajno je bilo ustrojavanje Međunarodnog istraživačkog projekta „Triplex Confinium” kojega su utemeljili Drago Roksandić i Karl Kaser 1996. godine. U organizaciji ovoga projekta je na Sveučilištu u Zadru 2000. godine održan međunarodni znanstveni skup „Eco-history of the Triplex Confinium (c. 1500-1800).”, prvi takve vrste ne samo u Hrvatskoj, već i u jugoistočnoj Europi. U međuvremenu je došlo do jačanja istraživanja iz povijesti okoliša na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu te se na tom odsjeku, kao i na Odsjeku za povijest Fi-

lozofskog fakulteta u Zagrebu, ustalila nastava iz povijesti okoliša. U novije vrijeme istraživanja iz povijesti okoliša ustalila su se i na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru. Stoga su ova tri partnera inicirala domaćinstvo devete konferencije Europskog društva za povijest okoliša (*European Society for Environmental History* – ESEH), o čemu je odluka donijeta na osmoj konferenciji održanoj 2015. godine u Versaillesu.

Na osnovu te odluke zagrebačka je konferencija pod naslovom *Natures in between: Environments in areas of contacts among states, economic systems, cultures and religions* realizirana u periodu od 28. lipnja do 2. srpnja 2017. godine u organizaciji Geografskog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru. Prethodili su joj dvije stručne ekskurzije: u nacionalni park Kornate i park prirode Telašćica 26. lipnja te u Ravne Kotare 27. lipnja. Nakon radnog dijela konferencije od 4. do 7. srpnja, u Zadru je održana ljetna škola za doktorande iz povijesti okoliša pod naslovom *Natural and Cultural Heritage under Different Governments* u organizaciji Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, Geografskog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu i Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Na konferenciji u Zagrebu ukupno je s izlaganjima sudjelovalo 444 istraživača iz 43 države, među njima i niz svjetski poznatih povjesničara okoliša, kao što su npr. William Cronon, J. Donald Hughes, John McNeill, Libby Robin, Verena Winiwarter itd. Iako je iz Hrvatske bilo samo 16 referenata, možemo biti zadovoljni s vidljivo-

šću i raznovrsnošću hrvatskih tema koje su izložili, ne samo afirmirani znanstvenici Sveučilišta u Zagrebu (s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Geografskog odsjeka PMF-a i Geodetskog fakulteta u Zagrebu), Odjela za geografiju te Odjela za etnologiju i antropologiju Sveučilišta u Zadru, zagrebačkog Instituta za migracije i narodnosti, Instituta za antropologiju, Hrvatskog geološkog instituta, Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje te Hrvatskog instituta za povijest, već i diplomski studenti s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. I među izlagačima s drugih kontinenta bilo je izlagača hrvatskog podrijetla: primjerice Frank Zelko sa Sveučilišta u Vermontu ili Diane Erceg s Australijskog nacionalnog sveučilišta. Frank Zelko je inače član uredničkog vijeća znanstvenog časopisa *Ekonomika i Eko-historija*, pokrenutog 2005. godine od strane Društva za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju. Autor je knjige o *Greenpeace-u*, o čemu je uz ostalo govorio na konferenciji. Diane Erceg je predstavila povijest turizma na Antarktiku, odnosno njegove učinke na okoliš.

Konferencija je predstavila raznolikost povijesti okoliša u Europi, ali i po drugim kontinentima, posebno u Sjevernoj i Južnoj Americi te Australiji. S obzirom da je, osim povjesničara i geografa, sudjelovao i velik broj istraživača drugih struka, posebno iz prirodnih znanosti, do izražaja je došao potencijal za jačanje suradnje i povezivanje društvenih i humanističkih znanosti s prirodnim i biotehničkim znanostima. Izdvojio bih nekoliko poticajnih primjera: izlaganja o tome kako je zelena revolucija napravila utjecaj na poljoprivredu i proizvodnju hrane današnjice, o povezivanju

ekonomske historije i povijesti okoliša, o rodnoj povijesti, tehnologiji i povijesti okoliša, povijesti klimatskih promjena s posebnim naglaskom na suvremenost, ekotopiji, vrlo aktualnoj problematici otpada, ekološkim konfliktima, tzv. urbanom metabolizmu, problematici životinja, šuma, rijeka, mora (i oceana), opskrbi energijom itd. Obimna rasprava se između povjesničara okoliša s obje strane Atlantika vodila o antropocenu (dobu čovjeka i njegova globalnog utjecaja), koja je pokazala odlučujući utjecaj čovjeka na naš planet. U svakom slučaju možemo biti zadovoljni s više od 300 predavanja, osam okruglih stolova i nekoliko eksperimentalnih prezentacija, kao i s nizom popratnih događanja poput tematskih ekoloških filmskih večeri *Green movie soireé*, izložbama te promocijama knjiga svjetskih i hrvatskih izdavača, projekata i laboratorija. Posljednji dan konferencije dodijeljene su nagrade vezane uz europsku povijest okoliša.

Treba istaknuti kako na spomenutoj konferenciji nisu sudjelovali samo povjesničari i geografi već i znanstvenici iz prirodnih znanosti, antropolozi, sociolozi, šumarski stručnjaci, arheolozi i drugi što je dovelo do niza zanimljivih multidisciplinarnih i interdisciplinarnih rasprava o pristupima i metodama rada, a povjesničarima nesumnjivo dalo poticaj za traženje drugačijih interpretacija povijesnih izvora te novih pristupa u historijskoj znanosti. Ne bi bilo loše kada bi povjesničari barem djelomično nastavili graditi započete veze i interakcije s prirodoslovljem. Pri tome svakako može pomoći povijest okoliša kojoj je temeljna zadaća proučavanje međudnosa ljudi i ostatka prirode.

Konferencija inspirira razmišljanja kako globalne promjene u okolišu treba proma-

trati zajedno s globalnim promjenama u društvu, no klimatske promjene postaju dominantne. Među ekološki najranjivijim prostorima su Afrika i dijelovi Azije. Potrebno je ukazati da posljedice klimatskih promjena najviše pogađaju tzv. zemlje u razvoju, iz kojih će prema Europi krenuti sve više ljudi. Izazovi i promjene koje će slijediti postupno dovode u pitanje našu civilizaciju. Ono što nam se događa i što će se još događati može biti prilika za reorganiziranje čovječanstva na novim, pravednijim osnovama. Nužno je razmišljati na duge staze, ali i početi djelovati odmah, bez odlaganja.

Zagrebačka je konferencija nedvojbeno potvrdila činjenicu je da se povijest okoliša u Europi i izvan nje ubrzano razvija i da s njom sve brojniji povjesničari povezuju razne mogućnosti intelektualne revitalizacije historijske znanosti i to s punom otvorenošću ne samo prema drugim humanističkim i društvenim znanostima, već i prema prirodnima. Povijest okoliša nedvojbeno pozitivno utječe i na kretanja unutar geografske struke. Za očekivati je daljnje pomake unutar povijesti okoliša na novim konferencijama, poput iduće ESEH konferencije za koju je u Zagrebu odlučeno da će se održati u Tallinnu u Estoniji 2019. godine. Valja još spomenuti da istraživače iste godine očekuje i globalni izazov trećeg po redu kongresa povijesti okoliša, domaćin kojeg će biti Federalno sveučilište Santa Catarina iz Florianópolisa u Brazilu.

Hrvoje Petrić

Ivan Markešić (ur.)

ČOVJEK I SMRT. Teološki, filozofski, bioetički i društveni pristup Zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa Čovjek i smrt, Zagreb, 14.-16. rujna 2016., Galerija Klovićevi dvori, Jezuitski trg 4 Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Hrvatsko katoličko sveučilište i Udruga Posmrtna pripomoć, Zagreb, 2017., 624. str.

Zbornik radova Čovjek i smrt: teološki, filozofski, bioetički i društveni pristup¹ predstavlja vrlo vrijedan pisani trag o interdisciplinarnom znanstveno-stručnom skupu Čovjek i smrt, održanom u prostorijama zagrebačke Galerije Klovićevi dvori

1 Prva javna promocija Zbornika održana je 13. srpnja 2017. godine u zagrebačkom Novinarskom domu, i na njoj su pozdravne riječi uputili prof. dr. sc. Vlado Šakić, ravnatelj Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba; prof. dr. sc. Gordan Črpić, prorektor za organizaciju i poslovanje Hrvatskog katoličkog sveučilišta iz Zagreba; i dr. sc. Boris Kozjak, predsjednik Upravnog odbora Udruge Posmrtna pripomoć iz Zagreba. Zbornik su zatim detaljno predstavili prof. dr. sc. Ivan Markešić i prof. dr. sc. Ivan Rogić, oba sociolozi s Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, kao i prof. dr. sc. Stjepan Baloban, teolog s Katoličkog bogoslovnog fakulteta iz Zagreba, povjesničar umjetnosti dr. sc. Frano Dulibić i leksikograf dr. sc. Goran Sunajko s Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Sam čin predstavljanja Zbornika, ili, pravilnije rečeno, njegova intrigantna tema međuodnosa čovjeka i smrti, pobudila je veliko zanimanje zagrebačke publike, o čemu svjedoči i činjenica da je velika dvorana Novinarskog doma bila ispunjena do posljednjeg mjesta.